

De dirigent

www.boekerij.nl

Maria Peters

De dirigent

ISBN 978-90-225-8868-0
ISBN 978-94-023-1404-5 (e-book)
NUR 301

Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio
Fotografie omslag: Govert de Roos
Ontwerp artwork: Gijs Kuijper
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2019 Maria Peters en Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn kleindochter Yuna

'A dream is unrehearsed'

Yehudi Menuhin

'Van de maan af gezien zijn we allen even groot.'

Multatuli

*'Because we women form only a small percentage of conductors,
it is as if we are all under a microscope.'*

Marin Alsop

WILLY

1

New York, 1926

‘De verkeerde plaats. Let toch eens wat beter op.’ Meneer Barnes grijpt me bij mijn elleboog en kijkt me bestraffend aan. Verschrikt volg ik zijn blik. Ik heb niets gemerkt van de verwarring die in de rij is ontstaan. Ik zie het oude echtpaar dat ik zojuist hun zitplaats heb gewezen terug strompelen naar het gangpad. Beschaamd buig ik mijn hoofd.

‘Neemt u mij niet kwalijk,’ zeg ik zo onderdanig mogelijk, want hij is mijn baas en ik ken mijn plaats. Meneer Barnes keurt me geen blik meer waardig en schiet het echtpaar zelf te hulp. Ik sta er wat verloren bij, maar herpak me en loop op de volgende gasten af die hun plaats zoeken.

Voor de zoveelste keer zeg ik: ‘Fijne uitvoering.’ Mensen naar hun juiste plek brengen is mijn avondbaan. Overdag werk ik op een groot kantoor als typiste. Misschien is het gek dat ik twee baantjes heb, maar ik ben niet anders gewend. Mijn moeder wil het zo. Ze laat m’n vader ook rustig twee ploegendiensten achter elkaar draaien. Ze heeft het geld nodig, zegt ze.

Diep vanbinnen ben ik opgelucht vaak van huis te zijn. Moeder is nou niet bepaald het zonnetje in huis. Als ze lacht, vormt haar mond op z’n best een streep; gewoonlijk hangen haar mondhoeken echter naar beneden. Toen ik voor het eerst naar school ging, maakte ik daar per ongeluk een tekening van. Trots liet ik die aan m’n moeder zien. Dat had ik beter niet kunnen doen.

Daarna kon ik twee dagen lang niet op m'n achterste zitten. Ik geef toe, de tekening was geen hoogstandje, dus misschien had ze een punt.

Vanaf dat moment heb ik mezelf aangeleerd om telkens als ik in de spiegel kijk, een glimlach om mijn mond te toveren, zelfs als er niks te lachen valt. Ook al ben ik nog steeds niet genaturaliseerd, ik leef wél de Amerikaanse droom, met glimlachjes en al.

Vanavond begint het concert met Beethovens Derde. Hier in Amerika noemen ze die compositie de *Eroica Symphony*. Wij Hollanders zeggen de *Heroïsche*.

Ludwig van Beethoven schreef de symfonie ter ere van Napoleon Bonaparte toen hij zichzelf uitriep tot keizer van Frankrijk. Om te laten zien wie de baas was, duldde Napoleon niet dat de paus de kroon op z'n hoofd plaatste, maar zette dat ding zelf op z'n kop. Mannen kunnen die dingen gemakkelijk doen.

Beethoven, die in dezelfde tijd leefde, bezong de heldendaden van deze dictator. Ikzelf vind Beethoven heldhafter dan die hele Bonaparte. Hij wist dat hij steeds dover zou worden, maar dat doofde niet zijn vechtlust. 'Ik wil het noodlot bij de strot grijpen, ik ga er zeker niet voor buigen,' was zijn reactie (of in ieder geval zoiets). Vervolgens sloot hij met z'n muziek het tijdperk van het classicisme af en sloeg een totaal nieuwe weg in, die van de romantiek. Kijk, daar heb je wat aan.

Negenennegentig jaar dood en zie hoe de mensen nog steeds toestromen om zijn meesterwerk te horen. Ik maak een kleine reverent. De twee heren die ik juist hun plaats wijs, denken dat het uit respect voor hen is, maar in mijn hart bedank ik Beethoven voor wat komen gaat. Het geschuifel van de orkestleden die hun plaats innemen, leidt me af. Het geluid van het stemmen van hun instrumenten prikkelt me. Ik kijk naar de haartjes op mijn arm. Kippenvel, nu al.

Ik zit wat verstopt op de gang met een afhaalmaaltijd op mijn schoot. De zaaldeuren zijn gesloten. Wij mogen er niet meer in. Ik roer met de eetstokjes door de koud geworden mie.

Het is altijd hollen geblazen als ik mij van mijn dagbaan naar mijn avondbaan begeef. Op kantoor hebben ze maar één prik-klok en als je pech hebt staat er een lange rij. De typistes maken weinig haast - als je talmt, lijkt het of je langer gewerkt hebt. Dus als ik achteraan sta, ben ik de klos.

Ik heb geen tijd om tussendoor naar huis te gaan. Moeder geeft me dagelijks een kiekje mee, maar dat eet ik nooit op. Het is namelijk nooit van de dag ervoor, want dat eet ze zelf op. Het is ook niet van twee dagen geleden, dat geeft ze aan m'n vader mee. De restjes die ze mij toebedeelt, zijn minstens drie dagen oud. Het heeft even geduurd voor ik haar systeem doorhad, en ik ben er in het begin ook wel eens goed ziek van geworden. Daarom gooi ik het mufte voedsel nu meteen weg. Het probleem is dat ik dit niet tegen haar kan zeggen. Ze zou een toeval krijgen. Eten weggooien is een doodzonde.

De kortste weg tussen het kantoor en de concerthal voert dwars door Chinatown. Voor weinig geld heb ik een regeling kunnen treffen met een restaurantje, zo een die ook een balie aan de straat heeft. Meneer Huang heeft m'n maaltje al klaarstaan. Hij weet hoeveel haast ik heb. Meestal schrok ik het op straat naar binnen, en als ik laat ben, heeft hij het al voor me ingepakt, zodat ik het mee kan nemen naar de concerthal. In het begin lachte hij me uit om mijn geklungel met de eetstokjes, maar toen hij zag hoe snel ik het onder de knie kreeg, won ik zijn respect.

De mie kleeft klonterig aan elkaar en ik krijg steeds minder trek om nog een hap in mijn mond te stoppen. Ik vraag me af of het concert al lang genoeg bezig is om me naar het herentoilet te begeven. Er is niemand te zien. De kust is veilig. Onderweg gooi ik de maaltijd in een prullenbak. Eén stokje houd ik, verborgen in de plooi van de rok van mijn grijze uniform.

Ik kan het niet helpen, maar het herentoilet van dit concertgebouw trekt als een magneet. Het bevindt zich op een lagere verdieping, vlak onder het podium. Het had me een hoop gescheeld als dit het damestoilet was geweest, maar daar is niks te horen. Dit is de plek waar je moet zijn.

Behoedzaam betreed ik de grote vierkante ruimte die onlangs opnieuw betegeld is in een fraaie, moderne stijl die ze art deco noemen. Ik zie in een oogopslag dat er niemand bij de urinoirs staat. Als ik gecontroleerd heb dat er ook niemand van de vele toiletten gebruikmaakt, durf ik me in het midden op te stellen, sluit mijn ogen en luister. Ik luister naar de muziek die door een akoestisch lek in het gebouw zo goed te horen is dat het lijkt alsof ik voor het orkest zelf sta.

Beethovens muziek vult elke vezel in mijn lichaam. Het is het eerste deel van de vier delen, waaruit de symfonie bestaat. Het *Allegro con brio*, wat wil zeggen dat het levendig en met vuur gespeeld moet worden. Logisch, een echte held heeft altijd energie. Ik hef het stokje op en verbeeld me van alles, maar vooral dat ik de dirigent ben van dit orkest. Dat honderd mannen mijn handbewegingen volgen en door mij geïnspireerd worden om de *Heroïsche* te spelen zoals ik vind dat het moet klinken. Het stokje beweegt in een driekwartsmaat op en neer. Het is ongelooflijk hoe blij ik hiervan word. Alsof ik in het kwadraat leef. Deze intense explosie van geluk is gewoon verslavend.

Toch probeer ik hier niet te vaak aan toe te geven. Ik gun dit mezelf slechts één keer per week, op wisselende dagen. Het mag niet in de gaten lopen bij de andere ouvreuses, die zachtjes babbelend bij elkaar klitten in de foyer. En ik doe het altijd aan het begin van een concert. Het eerste half uur is veilig, ik weet uit ervaring dat een willekeurige blaas het zolang wel kan uithouden. Mijn vader kan het ik weet niet hoe lang ophouden - soms gaat hij slechts twee keer per dag - maar het zijn altijd oudere mannen die tijdens een concert het toilet bezoeken. Dan moet ik zorgen dat ik weg ben. Voorlopig heb ik nog even.

Ik wijs naar de imaginaire eerste violisten: harder. Tweede violisten: houd je in. Elke instrumentengroep krijgt een aanwijzing. Ik ga daar zo in op dat ik mezelf vergeet. Je zou het een soort trance kunnen noemen. Wel een heel ander soort trance dan waarin mijn moeder zichzelf brengt als ze met haar damesclubje seances houdt. Daar moet ik helemaal niks van hebben, want ik geloof niet in die onzin. Dat Beethoven en Liszt een keer aan haar clubje zijn verschenen om aan mijn moeder door te geven dat ik een groot musicus zou worden, is me goed uitgekomen. M'n moeder had me anders nooit op pianoles gehouden. Maar dat zij en haar vriendinnen konden weten hoe Ludwig van Beethoven en Franz Liszt eruitzagen, als geest nota bene, gaat er bij mij niet in.

De deur gaat open en ik schrik me rot. Snel laat ik m'n armen zakken. Ik hoor het eetstokje op de grond stuiten. Een jongeman komt binnen en staart mij verwonderd aan. Ik onderdruk mijn betrapte gevoel, hef mijn kin wat omhoog en kijk hem zo onverschrokken mogelijk aan. Tenslotte werk ik hier en hij niet.

‘Dit is het herentoilet,’ zegt hij.

Blijkbaar vindt hij het nodig zijn komst te verklaren. Het duurt even voor ik mijn spraak hervind. ‘Ik eh... loop het hier even na.’

Hij laat zijn blik over mijn kleding dwalen, hij zal wel zien dat ik als ouvreuse gekleed ga.

‘Wat loop je na?’

‘De hygiëne.’ Ik open wat deuren en inspecteer de toiletten. ‘De herentoiletten worden sneller vies, daarom controleren we die extra.’

Hij slaat me gade. De indringer kan niet veel ouder zijn dan ik. Eind twintig hooguit. Ik kan het niet uitstaan dat hij er goed uitziet, dat zijn kleding welstand verraadt. Ik kan het niet uitstaan omdat ik me er des te ongemakkelijker door voel.

‘En ben je daar klaar mee?’

Ik knik: ‘Alles is schoon, meneer.’ Ik houd de deur van een van

de wc-hokjes uitnodigend open, in de hoop dat hij daar voorgoed in verdwijnt. Maar hij blijft stilstaan, steekt z'n handen nonchalant in z'n broekzakken alsof hij álle tijd heeft en blijft me aanstaren.

'U mist het concert.'

'Dat heb ik al vaker gezien,' antwoordt hij.

Ik kijk hem diep in z'n veel te knappe bruine ogen, alsof ik hem daarmee tot iets kan dwingen. Maar nee. Hij blijft bij de deur staan. Er zit voor mij niks anders op dan naar de uitgang te lopen. Hij moet opzij stappen om mij te laten passeren, maar wendt zijn blik niet af.

Ik ben al in de gang als ik hem achter me hoor zeggen: 'Je vergeet iets.' Ik draai me om. Hij kijkt naar het stokje, wat ook hij heeft horen vallen. Het ligt voor zijn voeten, maar hij maakt geen aanstalten om het op te rapen. Ik buig.

Die avond staat al het personeel in een rij opgesteld. Directeur Barnes deelt zelfgenoegzaam de loonzakjes uit. Het is vrijdagavond, onze wekelijkse betaaldag en zoals gewoonlijk somt hij op wat ons de komende tijd aan concerten te wachten staat. Ik luister met gespitste oren, vind dat gedeelte nog fijner dan mijn loon ontvangen.

'En dan hebben we achtereenvolgens uitvoeringen van de Veertigste symfonie van Mozart, de Honderdste van Haydn, de Derde van Schumann, het vioolconcert van Mendelssohn...'

Mijn collega Marjorie buigt zich naar me toe en fluistert: 'Ik verveel me dood. Wil je een stukkie kauwgom?'

Marjorie en haar kauwgom zijn onafscheidelijk. Ze heeft altijd meerdere pakjes kauwgom op zak. *Adams' New York gum no. 1, snapping and stretching*. Ze knalt er zeker mee, als niemand het ziet. Hoe ze het klaarspeelt, weet ik niet, maar niemand schijnt te merken dat ze constant die troep in haar mond heeft. Een keer zat er kauwgom gekleefd in haar dikke vlechten, die ze altijd rond haar hoofd gewikkeld draagt. Ze vertelde dat dat in haar slaap ge-

beurd was. Het heeft dagen geduurd voor ze het eruit had gepulkt.

‘Ik word misselijk van kauwgom,’ fluister ik terug.

‘Ja, hoor.’ Marjorie denkt dat ik haar in de maling neem. Weet zij veel dat het de waarheid is. Ondertussen luister ik verder.

‘En dan zijn we natuurlijk ook buitengewoon vereerd dat volgende maand de beroemde Nederlandse dirigent Mengelberg bij ons te gast is..’

Mengelberg!

‘... met een uitvoering van Mahlers Vierde symfonie,’ eindigt Barnes zijn relaas.

‘Die moet ik zien,’ fluister ik tegen Marjorie. Ik ben zo opgewonden dat ik zowat uit elkaar knap. Marjorie kijkt me aan alsof ze water ziet branden. Maar als ze aan m’n ogen ziet dat het voor mij menens is, en meneer Barnes nog slechts twee stappen van mij verwijderd is, sist ze me toe: ‘Vraag ’t gewoon!’

De directeur stopt voor me en bekijkt me van top tot teen. Zijn penetrante okselgeur nestelt zich in mijn neus. Ik denk aan zijn uitbrander eerder die avond, of dat de toiletganger misschien toch geklaagd heeft over mijn aanwezigheid op het herentoilet en de moed om wat dan ook te vragen zinkt me in de schoenen. Uiteindelijk laat hij zijn blik op mijn gerafelde kraag rusten.

‘Koop een nieuwe bloes. Deze is versleten.’

Ik houd mijn ogen strak op de muur gericht en knik. Hij overhandigt mijn loonzakje en loopt door naar Marjorie.

‘Meneer Barnes? Ze wil naar het concert,’ hoor ik haar zeggen.

‘Wat?’

‘Willy wil naar dat concert van die Mengelen.’

‘Mengelberg,’ verbeter ik haar snel.

‘Dat zeg ik.’

Barnes richt zijn blik op mij. ‘Onmogelijk.’

‘Maar..’

‘Dat concert was binnen een dag uitverkocht.’

Barnes loopt verder. Ik slik mijn teleurstelling weg en baal voor de zoveelste keer dat het personeel geen toegang krijgt tot de zaal tijdens de concerten.

Als ik mijn directeur een paar minuten later in de gang ruik, neem ik een andere afslag dan naar de personeelsuitgang en zie ik hem nog net z'n kantoor in gaan. Ik klop op de open deur en blijf op de drempel staan.

'Meneer Barnes, kunt u me dan op de reservelijst zetten? Alstublieft?! Voor deze ene keer?' Het verbaast hem dat ik hem gevolgd ben, dat kan ik zo zien.

'Alstublieft?' zeg ik nog een keer.

'Hoor ik je nou smeken?' Hij kijkt me onderzoekend aan. 'De goedkoopste plaats kost een dollar.'

Alsof ik dat niet weet. De duurste plaats kost twee dollar vijfenzeventig en als ik student zou zijn, kwam ik er voor een kwartje in. Ik begin het geld uit mijn loonzakje te halen, maar hij houdt me tegen.

'Je hoeft pas te betalen als er plaats is.' Hij pakt zijn vulpen en zet met sierlijke letters mijn naam op de reservelijst.

Fluitend loop ik de eindeloze trappen op van de woonkazerne waarin mijn ouders hun appartement huren. Ik weet dat meisjes niet horen te fluiten, maar vandaag kan me dat niet schelen. Ik voel me licht vanbinnen.

Als ik ons huis binnenkom, loop ik direct door naar mijn slaapkamer en haal een van de partituren tevoorschijn die ik onder mijn bed verstopt heb. Ik ga op de rand van mijn bed zitten. Met ontzag lees ik de naam op de voorkant: Gustav Mahler, Vierde symfonie. Mijn ogen glijden gretig langs de bladmuziek en de aantekeningen die ik er met rood en blauw potlood naast gekriebeld heb. Ik kijk naar de muur waar ik een hele verzameling plaatjes heb hangen van mijn twee idolen. Mijn blik blijft rusten op de foto's van Mengelberg.

'Willy?'

Ik hoor m'n moeder op de gang stommelen. Snel klap ik de partituur dicht en wil deze onder het bed terugleggen, maar ik ben te

laat. Moeder komt mijn kamer binnen. Dat doet ze altijd zonder pardon, ook nu ik al drieëntwintig ben. Ze houdt haar hand op.

‘Je loon.’

Ik overhandig haar de loonzakjes van mijn twee banen en terwijl ze het geld begint te tellen, duw ik met mijn voet de partituur verder onder het bed. Ze heeft geen idee dat mijn benauwde kamer een verzameling van verstoppelken bevat. De beste bevindt zich achter het onderste paneel van mijn krakkemikkige piano. Met twee schuifjes kan ik het houten front losmaken en eruit lichten. Daar bewaar ik mijn moeizaam gespaarde geld waarmee ik onder andere meneer Huang betaal.

‘Ik moet een nieuwe bloes.’

‘Zeur niet. Deze is goed.’

‘Ze hebben me gewaarschuwd...’

‘Je kan ’m nog wel maken.’

‘... dat ze me eruit gooien,’ maak ik m’n zin af. Hiermee heb ik haar op de kast, want het laatste wat ze wil is dat er minder geld binnenkomt.

Moeder aarzelt. Pakt dan twee dollar uit het loonzakje.

‘Ik denk niet dat dat genoeg is,’ probeer ik, maar ze trapt er niet in.

‘Meer krijg je niet.’

En met die woorden laat ze me alleen.

De volgende dag is het zaterdag en hoef ik niet op kantoor te werken. M’n moeder is er niet. Die is theeblaadjes aan het lezen voor een klant. Met die oplichting verdient ze zo nu en dan een centje bij. Ik pak naald en draad uit m’n moeders naaidoos en herstel de versleten kraag van mijn werkbloes.

Die avond ontloop ik meneer Barnes niet.

‘Kijk?’ zeg ik als ik hem in de foyer tegenkom. Ik wijs op mijn bloes en glimlach.

‘Een stuk beter,’ oordeelt hij. ‘Blij dat je naar me geluisterd hebt.’

WILLY

2

Even laat ik m'n handen rusten boven de toetsen van m'n typemachine en gluur naar de grote klok aan de muur. Nog een kwartier, dan is het tijd om te stoppen. Ik kan niet wachten; vanavond is het concert van Mengelberg.

Als ik de zestig vrouwen zie die op mijn afdeling werken, word ik nerveus. Lukt het me wel om als eerste bij de prikklok te zijn? Mijn tas staat klaar onder mijn tafeltje, ik moet alleen nog deze brief afmaken. Ik zie mijn cheffin door de rij lopen. M'n kin zakt omlaag en ik laat mijn vingers over de toetsen ratelen. Ik wil niet dat ze denkt dat ik al klaar ben. Maar ik heb pech. Ze stopt pal voor mijn tafeltje.

'Wil jij even een test afnemen?' vraagt ze.

Allemachtig zeg, waarom weet ze mij daar altijd voor te vinden? Maar ik hoor mezelf braaf antwoorden. 'Nu?'

'Ja, nu.'

Ze wenkt naar twee sollicitanten die iets verderop staan.

Met tegenzin sta ik op. Mijn cheffin is niet iemand met wie je in discussie gaat. Ze is zo'n met haar werk vergroeide oude vrijster. Ik heb wel eens gefantaseerd hoe ze haar avonden spendeert, maar heb dat in de twee jaar dat ik hier nu werk zo zoetjesaan opgegeven. Ik weet inmiddels zo goed als zeker dat ze kind noch kraai heeft; de eenzaamheid staat op haar gezicht getekend. Ze maskeert dat goed door zich in haar werk vast te bijten.

Achter haar rug om noemen de typistes haar de Pitbull, omdat ze nooit meegeeft, maar ik noem haar nooit zo. Ik vind het onrechtvaardig om vrouwen zo af te schilderen. Heb je ooit van een man gehoord die een pitbull genoemd wordt? Of een ijskonijn of kattenkop? Het zit er dik in van niet. Mannen worden ook geen heks, viswif of kring genoemd. Ik ken heus mannen hier op het werk die een stuk erger zijn dan onze cheffin en ook niet meegeven, maar die krijgen niet zo'n idiote bijnaam.

Voor de hoogste baas is ze trouwens goud waard. Er gaan geruchten dat ze ooit een liefdesaffaire met hem had, maar voor zover ik weet is die vent keurig getrouwd en zie ik het gewoon niet voor me.

Terwijl de cheffin wegloopt, stellen de kandidaten zich aan me voor. Hun namen gaan m'n ene oor in, het andere oor uit. De ene vrouw is een jaar of veertig en ziet er streng uit. Haar donkere haar zit strak achterover getrokken in een knot en ze draagt een bril. Onder haar arm houdt ze een krant geklemd.

Ik haal mijn brief uit de machine, geef haar een blanco vel en wijs op m'n stoel. Terwijl ze gaat zitten legt ze haar krant naast zich neer. Mijn oog valt op een artikel waarin het concert van Mengelberg staat aangekondigd. Ze heeft meteen een streepje voor bij me, niet dat ik er iets over te zeggen heb.

De andere vrouw schat ik zo'n tien jaar jonger. Ze heeft van die enge, dunne, onnatuurlijk hoog getekende wenkbrauwen. Haar borsten priemen mij iets te veel vooruit in haar strakke truitje en ze kan geen stap op haar hakken zetten zonder koket met haar kont te draaien. Waarom ze met zo'n grote boog naar het lege tafeltje naast mij moet lopen is mij een raadsel want er is geen man in de buurt.

De test die ik ze voorleg, is simpel. Ze hoeven alleen een brief over te tikken. 'Jullie krijgen tien minuten,' zeg ik vlak voor ik het startsein geef. Ik druk de stopwatch in. De seconden tikken weg, even hard als op de klok.

Het valt meteen op dat de strenge sollicitante ongelooflijk snel

blind kan tikken, sneller dan ik ooit eerder gezien heb. Ik schat meer dan driehonderd aanslagen per minuut. Wat een contrast met de kokette candidate, die bezorgd is om haar te lange, roodgelakte nagels. Als die er honderd haalt is het veel. Ik bestudeer haar platinablonde haar. De onflatteuze donkere uitgroei vlak bij haar hoofdhuid intrigeert me. Ik vraag me af hoeveel ze moet lijden voor dit kapsel, zowel financieel als fysiek.

Ik hoor de zoemer gaan en zie iedereen om me heen vertrekken. Alleen de cheffin troont nog op haar verhoging. Zij moet nog de hele stapel brieven nakijken die de typistes bij haar inleveren.

‘Stop,’ roep ik na tien veel te lange minuten. Ik ruk het papier uit hun machines en ren door de inmiddels lege zaal naar de cheffin. In mijn vaart bots ik tegen haar bureau. Een thermoskan valt om. Verstoord kijkt de cheffin naar de koude koffie die over haar papieren gutst. Ik probeer de boel te deppen, maar maak het alleen maar erger. De cheffin kijkt me scherp aan als ik haar de twee brieven overhandig.

Het nakijken is zo klaar.

‘Van wie is deze?’ Ze houdt de kortste brief omhoog en monstert de twee vrouwen die zich bij me voegen.

‘Van mij,’ antwoordt de kokette candidate.

‘Snelheid te traag, nagels te lang, fouten te veel. En jij...’ Ze houdt nu de lange tekst omhoog. ‘Snelle vingers, korte nagels en nul fout.’

De strenge sollicitante waardeert het compliment, maar dan komt het. ‘Morgen kun je beginnen,’ zegt de cheffin gedecideerd tegen de kokette candidate.

Huh? De strenge sollicitante laat haar blik verbijsterd van de cheffin naar haar concurrent glijden, die zich uitput in vleierige bedankjes. Ik sla beschaamd mijn ogen neer en vergeet bijna dat ik weg moet, zo erg voel ik met haar mee.

‘Ik snap het niet,’ zegt ze tegen mijn cheffin als haar tegen-

standster heupwiegend de afdeling verlaat.

‘Je zou denken dat we voor de beste gaan,’ motiveert mijn cheffin haar beslissing. ‘Maar mijn baas wil geen dames die hij niet aantrekkelijk vindt en ik wil niet iemand die mij overtreft.’

Misnoegd loopt de verliezer weg en ik wil haar volgen. Maar de cheffin houdt een stapel druipende brieven omhoog. Ik zou er veel voor overhebben om te ontwaken uit deze nachtmerrie, waarin ik niet vooruitkom, alleen het punt is; het is nog niet voorbij.

Als een razende zit ik te tikken om de nat geworden brieven over te doen. Naast me ligt de krant die de strenge sollicitante heeft laten liggen. Het portret van Mengelberg gaapt me aan. Ik grijp de krant en spring op. Ik heb er genoeg van.

‘Ben je nu al klaar?’ vraagt mijn cheffin verbaasd vanaf haar verhoging zo’n twintig meter verderop.

Ik zeg de afstand. ‘Nee, maar ik moet naar een concert.’

‘Het moet wel af!’

Ik begin te rennen. ‘Morgen!’

Ze verheft haar stem tegen mijn rug: ‘Als je nu vertrekt, ben je ontslagen!’

Ik sta stokstijf stil en overweeg serieus deze consequentie. Om tijd te winnen, draai ik me langzaam om.

‘Maar goed dat u net zo’n snelle typiste heeft aangenomen.’ En dan storm ik de afdeling af. Gelukkig hoef ik niet meer uit te klokken.

Vraag me niet hoe ik het gehaald heb. Ik moet nietsontziend voetgangers opzij hebben geduwd die in de weg liepen. Niet gewacht hebben voor rode stoplichten. Gevaarlijk tussen toeterende auto’s zijn gesprongen om over te steken. Ik heb alleen maar gerend, en gerend en gerend, alsof mijn leven ervan afhing. Het enige wat ik nog net geregistreerd heb, is de aankondiging van het concert op de gevel van ons theater.

Hijgend kwak ik mijn geld bij de kassa neer en kan nog net uitbrengen dat ik op de reservelijst sta. De kassier neemt niet eens de moeite om m'n naam te zoeken.

‘Het spijt me, Willy, je bent te laat.’

‘Maar de directeur... de directeur...’ Ik hap naar adem.

Meewarig schudt hij zijn hoofd. ‘Je kent de regels. Half uur van tevoren ophalen.’

Getergd pak ik het geld terug.

Ik begeef me naar de kleedkamer en trek mijn uniform aan. Ik weet niet waarom ik die moeite doe, maar naar huis gaan is geen optie; ik wil in het gebouw zijn waar Mengelberg is.

Met een strakke blik passeer ik Marjorie in het gedrang op de gang. Ze noemt mijn naam. Ik kijk niet op of om. Ik vermijd ook het contact met de andere ouvreuses die in de laatste minuten voor aanvang keihard aan het werk zijn. Zij hebben geen boodschap aan de woede die ik voel.

‘Wat sta je nou te staan? Waarom doe je niks?’ Marjorie duikt naast me op en klapt met haar kauwgom in m'n oor. Ze vindt het maar niets dat ik de kantjes er vanaf loop. Dat ik vanavond vrij had gevraagd, is ze allang vergeten. Mijn hart bonkt in de kooi van mijn ribben. Ik moet mezelf vermannen.

Ik doe alsof ik naar een groepje gasten toe loop. Maar ik kán nu niet gewoon meedoen alsof het een gewone werkdag voor me is. Dat mogen ze niet van mij verwachten. Op het gevaar af tegen de lamp te lopen, zoek ik mijn toevlucht op het herentoilet. Godzijdank is daar niemand. Onrustig ijsbeer ik door de ruimte totdat mijn spiegelbeeld me opvalt. Ik stop, loop naar de spiegel toe en kijk naar mijn gezicht. Geen glimlachje dit keer.

FRANK

3

De man die dirigenten en solisten concerten bezorgt, zo zou ik mijn werk omschrijven. Op mijn kaartje staat het kernachtiger: *Concert Manager*. Vanavond valt die eer te beurt aan Willem Mengelberg.

Het is een gekkenhuis in de concerthal. Iedereen wil hem zien. Het kost me moeite om van de dirigentenkamer, waar Mengelberg zich aan het voorbereiden is, mijn loge te bereiken. De hele tijd word ik staande gehouden door vrienden en kennissen die me feliciteren met het succes van de tournee. Ik bedank ze en geef lachend mijn standaardantwoord dat ik aanpas aan het land van herkomst van de dirigent: 'Al het goede komt uit Nederland.' Met dat compliment aan Mengelberg leid ik de aandacht van mezelf af. En ik lieg niet eens: wij Amerikanen houden ervan om met onze Europese wortels te pronken.

Niemand hoeft te weten welke pijn ik met zo'n opmerking probeer te bezweren. De mensen hebben geen flauw benul dat muziek voor mij het enige medicijn is dat het gedender kan verstommen van de luidruchtige oorlogsherinneringen die ik opdeed in dat verrekte Europa. Als er niet zoveel schoonheid vandaan kwam, zou ik het continent voor mezelf voor eeuwig in de ban doen.

Ik was ook gewoon te jong om in die bloedige oorlog gestuurd te worden. Te jong en te naïef, als zo velen met mij. En dan had ik

nog het voorrecht dat ik niet die helse loopgraven in hoefde, maar in de veldhospitalen achter het front de rotzooi mocht opruimen. Ik kon daar als *medical officer* werken, omdat ik in Amerika voor arts studeerde. Ik droeg die titel enkel en alleen omdat m'n moeder van de Britse adel afstamt, want in de praktijk deed ik het werk van een ziekenbroeder. Dat ik die functie uitoefende in wat later te boek ging staan als het 'gasrampjaar', kon ik bij aantreding nog niet weten. Maar, hé, ik leef nog. Negen miljoen militairen kunnen het niet na vertellen, dus welk recht heb ik om te klagen?

Willem Mengelberg heeft van de Grote Oorlog weinig last gehad, heeft hij me wel eens verteld. Nederland was neutraal gebleven, iets wat Amerika ook de eerste drie jaar gelukt was. Toen Amerika in 1917 ging meedoen en ik als groentje van amper twintig jaar naar de oorlog in Europa vertrok, was Mengelberg al ruim twee decennia lang chef-dirigent bij het Amsterdams Concertgebouworkest. Zijn faam nam daarna alleen nog maar toe.

Natuurlijk ben ik er trots op dat ik hem naar New York heb kunnen krijgen. In Amerika is het publiek nu eenmaal dol op sterren, en voor de klassieke muziek geldt: alleen als je het in Europa gemaakt hebt, tel je mee.

Eindelijk kom ik aan bij de loge waar m'n ouders al op me zitten te wachten. Ik begroet ze hartelijk en ga snel zitten, want ik zie de concertmeester al opstaan. Hij geeft de hoboïst een teken om de toon aan te geven, waarop de andere musici hun instrumenten afstemmen.

Wanneer dit klaar is, komt Mengelberg op. Hij brengt een sensatie teweeg. Het enthousiaste applaus doet me goed. Mengelberg schudt de hand van de concertmeester en neemt dan zijn plaats in op de bok.

Telkens weer voel ik me plaatsvervangend zenuwachtig. Een raar verschijnsel, want ik hoef niets te doen, alleen achteroverleunen. Maar dat doe ik nog niet. Ik zit nog steeds op de punt van mijn stoel en kijk naar de zaal beneden mij. Al die afwachtede